

Organ Bağışı ve Nakline Dinlerin Bakışı: Sistemik Derleme

Religions' Perspective on Organ Donation and Transplantation: Systematic Review

 Neslihan BEKTAŞ^a

^aBahçeşehir Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET Organ bağışı, İslamiyet başta olmak üzere pek çok dinî toplumlarda henüz kabul görememiştir. Kimi gerçekten dindar olduğu için kimi ise "ölüm korkusu" sebebi ile kabul etmemektedir. İnsanlar şahsi korkularını, dinî korkular ile şeffaflaştırmaya ve kalıplaştırmaya meyillidir. Ölüm korkusu yaşayan insanların pek çoğu dinî tam olarak anlamadığı için bağış yapmanın haram olduğunu ileri sürer. Tüm dinler "yardımseverlik", "sevgi" gibi birçok kavramı amaç edinmiş iken, biz neden dinî kötü gösteriyoruz? Organ bağışlarını ve nakillerini desteklemekten kaçınmamız olası değildir. Dinlerin organ bağışını ve naklini desteklediğini ileri süren çalışmalar mevcuttur. Bu makalede, organ bağışı ve nakli için dinin desteği yansıtıldı. İslamiyet, Hristiyanlık, Yehova Şahitliği, Yahudilik, Hinduizm, Sihizm, Budizm, Konfüçyüsçülük, Şintoizm ve Taoçuluk dinlerine yer verildi. Din ile organ bağışı ve nakli arasında doğru bir bağlantı vardır. Sanılanın aksine din, organ bağışına ve nakline karşı değildir. Hatta dinlerin aynı anlama gelen çeşitli kavramları, organ naklinin Allah'ın bir buyruğu olduğunu söylemektedir. İslamiyet, Hristiyanlık, Budizm, Yahudilik makamları, organ naklini destekledikçe organ nakli gelişme göstermiştir. Ancak Taoizm gibi kuruluşu bu çağa yakın olan dinlere mensup insanlar ise ikilemede kalmıştır. Bu makale, hastanelerde organ bağışı için verilen savaşların sebebinin dinî algılardan ziyade, toplumsal algılar olduğunu göstermek için yazıldı. Din ile organ bağışı arasındaki bağın kuvveti metin içinde verilen örnekler ile sunuldu. Bu bakış açısı din ile organ naklinin bağlılığını göstermektedir. Din adamları, cerrahlar ve sağlık çalışanları aracılığı ile organ bağışı ve nakil için farklı bir bakış açısı sunulmalıdır. Sunulan bu bakış açısı "dinî bir görev" kalıbına oturtulmalıdır.

ABSTRACT Organ donation has not yet been accepted in many religious societies, especially in Islam. Some do not accept it because they are truly religious, while others do not accept it because of "fear of death". People tend to make their personal fears transparent and stereotype with religious fears. Most of the people who are afraid of death claim that it is haram to donate because they do not fully understand the religion. While all religions aim at many concepts such as "benevolence" and "love", why do we make religion look bad? We are unlikely to avoid supporting organ donations and transplants. There are studies suggesting that religions support organ donation and transplantation. In this article, religious support for organ donation and transplantation is reflected. The religions of Islam, Christianity, Jehovah's Witness, Judaism, Hinduism, Sikhism, Buddhism, Confucianism, Shintoism and Taoism were included. There is a correct link between religion and organ donation and transplantation. Contrary to popular belief, religion is not against organ donation and transplantation. In fact, various concepts of religions that have the same meaning say that organ transplantation is a command of Allah. Organ transplantation developed as Islam, Christianity, Buddhism and Judaism supported organ transplantation. However, people belonging to religions whose establishment is close to this age, such as Taoism, remained in a dilemma. This article was written to show that the cause of the wars over organ donation in hospitals is social perceptions rather than religious perceptions. The strength of the link between religion and organ donation was presented with the examples given in the text. This point of view shows the interdependence of religion and organ transplantation. A different perspective should be presented for organ donation and transplantation through clergy, surgeons and health workers. This perspective presented should be molded into a "religious duty".

Anahtar Kelimeler: Din; organ nakli; organ bağışı

Keywords: Religion; transplantation; organ donation

Dinî açıdan kültürel farklılıklar, hemşirelik mesleğinin gerekliliklerini yerine getirmeyi zorlaştırabilmektedir. Bakım verici rolde olan hemşireler, organ bağışı konusundaki yetersizlikler sebebi ile nakil bek-

leyen hastaların umutsuzluk yaşadığını gözlemlemektedir. Organ bağışı konusundaki yetersizliğin asıl sebebi olarak halk tarafından din öne sürülmektedir. Çünkü dinî kaygılar, organ bağışı ve naklini algılama

Correspondence: Neslihan BEKTAŞ

Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye

E-mail: neslihan.bektas@bau.edu.tr

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 01 Nov 2022

Received in revised form: 27 Dec 2022

Accepted: 13 Mar 2023

Available online: 20 Mar 2023

2146-8982 / Copyright © 2023 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

biçimlerini etkilemektedir. Bir tedavi şekli olan organ naklinin gelişim göstermesi için organ bağışlarının artması gerekir. Organ bağı ise dinin gerekliliklerine uygun olmadığı gerekçesi ile birçok kültür tarafından reddedilmektedir. Organ nakli hemşireliğine başladığım yıllarda, organ bekleyen hastaların sayısındaki yoğunluk beni korkutmuştu. Kırmızı listede bekleyen tüm hastalar bu çatışmanın ortasında kalmıştı. Allah'a sığınmaktan başka çareleri yoktu. Din ile organ bağı arasındaki bağın ne kadar kuvvetli olduğunu anladığımda farklı bir vizyon ile bakmam gerektiğini öğrendim. Aslında dinden değil hayattan kopma riskinden korktuğumuz ortadaydı. Bizim yıllarca çatışma zannettiğimiz durumun bir bağ olduğunu anladığımda dinin başka bir boyutunu görmeye başladım. Din, organ nakline karşı değildir. Aksine hayatın devamlılığı, paylaşımın önemi, bencil olmamak, yardımlaşmak gibi birçok anlayışı destekleyen dinî yazıtlar mevcuttur. Bunlardan bir tanesi ise "Allah indirdiği her derdin, muhakkak şifasını da indirmiştir." der ve benzer cümle Kur'an-ı Kerim kitabında da geçmektedir. Dert, organ nakli beklemek ise şifası organ nakline bağışçı olmaktır. Din bize bunu söyler. Bu yazıtlar, din ile organ bağı arasında bir çatışma değil, bağ olduğunu görmekteyiz. Bu derlemenin amacı, organ bağışçısı olmak ya da nakil beklemek konusundaki yanlış inanışları, doğruları ile yer değiştirmektir. Bu yanlış inançlar, negatif duygu ve düşünceleri ortaya çıkartmaktadır. Yerleşik ve kalıplaşmış inançları yıkmak için dinin gereklilikleri vasıtasıyla organ naklinin mucizelerini toplumla paylaşmak gerekmektedir.

TÜRKİYE'DE VE DÜNYA'DA ORGAN NAKLİ

Organ naklinin kökeninin çok daha gerilerden geldiğine inanılmaktadır.¹ Yunan mitolojisinde cezalandırılan Prometheus, Kafkas Dağları'nda ölüme mahkûm edilir.^{1,2} Çeşitli organları akbabalar tarafından yenilmesine rağmen karaciğerin kendini yenilemesi ile organ işlevlerinin devamlılığının olduğu görülür. Farklı hayvanlardan alınabilecek organların varlığı gün yüzüne çıkar. Organ naklinin başlangıç aşamalarında "xenotransplantasyon" olarak bildiğimiz bu yöntem ilk klinik çalışmaların önünü açmıştır.^{1,2} 1906 yılında ilk kez domuz ve keçiden alınan böbrek insana nakledilmiştir. 1909 yılında maymundan alı-

nan böbrek insana nakledilmiş ancak rejeksiyon oluşmuştur. 1818 ile 1940 yılları arasında kan gruplarının varlığı ve kan nakli çalışmaları yapılmıştır. Türkiye'de ilk kan nakli 1938 yılında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Hastanesinde yapılmıştır.¹

İlk organ nakli, 23 Aralık 1954 tarihinde, saat 11.15'te Amerikalı Dr. Joseph Murray tarafından ikiz kardeşler arasındaki böbrek nakli oldu. Türkiye'deki ilk organ nakli Dr. Mehmet Haberal tarafından, başarı ile gerçekleştirdiği böbrek nakli olmuştur. 1978 yılında yine bir ilki yaşatan Dr. Haberal, Almanya'dan gelen kadavranın böbreğini başarılı bir şekilde transplante etmiştir. Ülkemizde ise ilk organ bağı 1988 yılında yapılmıştır. Beyin ölümü tanısı alan hasta, 5 farklı hastaya yaşam olmuştur.¹

Yıldan yıla bu gelişmeler ile Türkiye'deki bilim insanları yaşadıkları olumsuzluklara rağmen çok başarılı çalışmalara imza attı. Bunlardan en önemlisi ise organ nakli için yapay destek sistemlerinin üretilmesidir. Prof. Dr. Deniz Süha Küçükaksu'nun "İstanbul Kalp" projesi tüm dünyada büyük yankı uyandırdı. Tüm şartları zorlayıp, ekonomik durumu yerinde olmayan, kalp bekleyen insanlar için çok büyük bir umut ışığı yarattı.

ORGAN NAKLİ VE DİN ARASINDAKİ BAĞ

Din, insanların akıl, ruh ve beden arasındaki dengesini disipline etmek için vardır. İnsan ise yaradılışı gereği mucizevi bir varlıktır. Kuran'da Tin suresi 95. ayette "Biz gerçekten insanı en mükemmel şekilde yarattık." der.³ Böylesine özenilmiş bir varlık için Allah, yeryüzüne meleklerini ve Peygamberlerini göndermiştir.^{4,5} Dertlerine deva bulabilmelerini istemiştir. "Organ nakli" de bir tedavi yöntemi olarak uygulanmaktadır. Akıl, bilgi ve beceri ile sınanan insanoğlu, organ nakli gibi nadide bir insan soyunun devamlılığını ortaya çıkartmıştır.

Organ nakli ve din arasındaki bu bağı oluşturan 2 önemli unsur bulunmaktadır. İlki; organ naklinin ölüm sonrası ahirete etkisi, ikincisi ise din hukuku ya da din ahlakıdır.³⁻⁵ Ölüm sonrası ahirette organların şahitliği, İslam dininin de içinde olduğu çeşitli dinlerce sorgulanmaktadır.¹ Allah'ın herkesi ve her şeyi gördüğüne inanılan inançlara bakıldığında, nakilde kullanılan organın ilk sahibindeki memnuniyeti zaten

görülmüş olur. İkinci sahibine nakledildiği andan itibaren de yeni sahibi için görülmeye devam etmektedir. Yani Allah her şeyi biliyor. Hayır da şer de Allah'tandır.⁶ Zaman zaman yaşadığımız organ rejeksiyonları karşısında biliminde yetersiz kaldığı, henüz keşfedilmediği durumlarla karşılaşılıyor. İşte o zaman dinî olarak Allah'tan başka bir mucize bekliyoruz. Din, organ nakline karşı değildir. Çünkü yaşam hakkı, tüm haklardan önce gelmektedir.³

Din hukukunun ana yapısı ise din kitaplarından oluşmaktadır. Yapılan incelemeler doğrultusunda insan hayatını tehdit eden tüm zaruri durumlar için organ nakli ve doku naklinin yapılabilmesine dair bilgiler mevcuttur.^{2,6} İslam hukukçuları bu yazıtları fetvalarında halk ile paylaşmaktadır.

İSLAMİYET VE ORGAN NAKLİ

Canlı veya ölü insan vücuduna zarar vermek, İslam'da yasaklanmıştır. Ancak bir hayat kurtarmak Kuran'da çok yüksek bir yere sahiptir. Bu ikilemden çıkmak için Kuran'da "Kim bir kişinin hayatını kurtarırsa, tüm insanlığın hayatını kurtarmış gibi olur (5. bölüm: 32)" der. Başka bir ayette, "zaruret, yasaktan üstündür" ilkesi de yine Kuran'da geçmektedir. Bu ilke daha önce domuz kalp kapakçıkları ve domuz kemiği greftlerinin kullanımını onaylamak için kullanılmıştır.⁷

Suudi Arabistan'daki İslami Fıkıh Meclisi Konseyi, 1988 yılında dönüm noktası niteliğinde bir kararla merhum ve canlı bağışı onayladı.⁷ 1996 yılında Birleşik Krallık Müslüman Hukuk Konseyi, organ naklinin tamamen İslam'a uygun olduğuna dair bir hüküm yayımladı. Buna göre Birleşik Krallık'ta yaşayan Müslümanlar bağış kartları taşıyabilir ve isterlerse canlı bağış yapabilirler. Çoğunluğu Müslümanlardan oluşan pek çok ülkede nakiller, hâlâ canlı bağışlar ile yapılmaktadır.

Bu gözlemlerin bir açıklaması, tüm dinler gibi İslam'ın da ikilemde olduğudur. Devam eden şüphecilik Müslüman cenaze törenlerini dikkate alınmayı gerektiriyor: Müslümanların 24 saat içinde gömülmesi gelenekseldir ve uzun bir organ alma prosedürü endişelere yol açabilir.⁸ Müslüman doktorlar da dinî anlamda şüpheli yaklaşabilmektedir. 2005 yılında Türkiye'de yapılan bir araştırma, doktorların

%21'inin, organ bağışı konusunda aktif olmamalarının bir nedeni olarak dinî kaygıları gösterdiğini belirtmiştir.² Bu nedenle organ bağışını teşvik etme çabaları, Müslüman hekimleri de kapsamak zorunda kalabilir. Bu nedenle organ bağışı eğitiminin bir topluluk içinde en etkili olan bireyleri hedeflemesi hayati önem taşımaktadır. İran'da yakın zamanda yapılan bir araştırma, fedakârlığa vurgu yapan Ramazan'ın, Müslümanlar arasında organ bağışını teşvik etmek için iyi bir fırsat olabileceğini öne sürdü. Bu dönemde, organ bağış kartlarında bir artış olduğunu açıkladı.⁴

ORGAN BAĞIŞI VE NAKİL İŞLEMLERİNDE HRİSTİYANLIK

Kendi içinde 3 ayrı mezhebe ayrılan Hristiyan inancı, genel olarak organ naklini destekler şekilde görünmektedir. Kendi içlerinde çeşitli farklılıkları olsa da ihtiyacı olana yardım etme inancı tüm mezheplerce tanınmaktadır. Papa II. John Paul, organ naklinin Hristiyanlık âleminde sevgiyi beslediği ile ilgili düşüncelerini Evangelium Vitae ansiklopedisinde bulunmaktadır. Kitapta "Kişi organ bağışı yoluyla kendi vücudunu başkasına vererek, diğerlerinin yaşamlarına devam etmesini sağlamaktadır." demiştir. Papa Benedict XVI, bağış kartı taşıdığını belirterek, bir eyleme imza atmıştır. Hristiyanlığın organ bağışına ilişkin olumlu eylemlerinden bir örnek de Almanya'daki Katolik ve Protestan Kilisesi'nin, 1990 yılında organ bağışına teşvik eden ortak bildirisidir.⁹

2005 yılında, Yunan Ortodoks Kilisesi, Atina Başpiskoposu ve Tüm Yunanistan Başpiskoposu Christodoulos, kendisinin ve Kutsal Sinod üyelerinin organ bağış formlarını imzaladığını duyurdu.¹⁰ İngiltere Kilisesi, organ bağışına verdiği desteği daha da ileri götürmüş ve 2007 yılında organ bağışını bir Hristiyan görevi ilan etmiştir.^{2,9} Organ bağışı konusu, Christian Science Yönetim Kurulu tarafından açıkça tartışılmıştır, organ bağışı ve nakli kişisel bir tercih olarak görülmüştür.¹¹

İsa'ya inanan Hristiyanlar, birinin hayatını kurtarmak için bir organdan vazgeçmenin Tanrı'ya ve insanlığa örnek bir bağlılık eylemi olduğuna inanırlar. Avustralya, Victoria'daki yetkililer İsa'nın takipçilerinin fedakâr bağışlarını yasakladılar.¹²

ORGAN BAĞIŞI VE NAKİL İŞLEMLERİNDE YEHOVA ŞAHİTLERİ

Yehova Şahitleri, Hristiyanlıktan farklı ancak oradan doğan bir mezheptir. Bir Teslis'e kayıtlı değildir.

Yehova Şahitlerinde organ nakli meselesi basit değildir ve kan naklinin reddedilmesiyle karmaşık hâle gelir. Bu durumda, tam kan, trombosit ve plazma transfüzyonuna izin verilmez. Ancak diyaliz, plazma değişimi, pıhtılaşma faktörleri veya ve eritropoetin tedavisine izin verilir.¹³ Bazı kurtarıcı nakillere, bireysel izinler ile onay verilir. Yakın zamana kadar Yehova Şahitlerinin organ nakline izin verilmiyordu. 1960'lı yıllarda bu tür operasyonlara boyun eğenler böylece başka bir insanın etinden geçiniyorlardı. Bu yamyamlık olarak görülüyordu. Bu görüş, 1980'li yıllarda yeniden revize edilmiştir. Yeni kılavuza göre organ naklinde hiçbir kanın nakledilmediği varsayımı altında bireysel bir seçim olarak görülmektedir.^{13,14} O zamandan beri Yehova Şahitlerinde böbrek ve böbrek-pankreas nakliyle ilgili küçük vaka serileri bildirilmiştir.¹³ Bununla birlikte anemik hastalarda ameliyat sonrası erken ölümler de tanımlanmıştır.²

ORGAN BAĞIŞI VE NAKİL İŞLEMLERİNDE YAHUDİLİK

Yahudi inancı, geleneksel olarak özellikle organ nakli ve bağışı konusunda şüphecidir. Ölümden sonra tam beden olarak gömülmesi şartına (İslam'da olduğu gibi 24 saat içinde defnedilmesi normdur) büyük önem verir. Kadavralarla ilgili olarak ölen organ bağışını engelleyebilecek gibi görünen 3 yasak vardır.

- Kadavranın kutsallığına saygısızlık etmek
- Kadavranın gömülmesini geciktirmek
- Kadavradan menfaat almaktır.¹⁴

Gerçekten de Ortodoks Haredi grubu, organ bağışı karşıtı geçiş kartları yayımladı.^{14,15} Yahudilikte hayat kurtarmak temel bir değerdir. Aslında Yahudi hukuku, bir hayat kurtarmak için (cinayet, putperestlik ve yasa dışı cinsel ilişki yasakları hariç) neredeyse tüm diğer emirleri ihlal etmeyi talep eder.^{2,15} Diyalinin hayatta kalmak için uygulanabilir bir alternatif olduğu düşünülürse, birinin böbrek naklinin gerçekten hayat kurtarıcı olup olmadığını sorgulaması elbette mümkündür. Yahudi bilim adamları benzer bir konuyu, kornea naklini tartıştılar. Kesinlikle hayat kur-

tarıcı olmasa da körlüğün ölümüne benzer olduğu hissedildi ve kornea nakli kabul edildi.² Ardından beyin sapı ölümü ve kalbin durması, ölüm kabul edildi ve nakil için Ortodoks tarafından donör kartları oluşturuldu. Kılavuzlarında yazan 3 olumsuz kurala rağmen din adamları, dinin başka bir boyutunu Yahudi halkına gösterdi ve organ bağışındaki desteği artırdı.

Yahudilikte farklı olan bir diğer durum ise Goses'tir. Ölümcül derecede hasta olan ve 3 gün içinde ölmesi muhtemel olan bir kişiyi tanımlayan bir terimdir. Goses döneminde olan bir hastayı sadece organ bağışına hazırlamak amacıyla tıbbi müdahalede bulunma konusunda isteksizlik olabilir. Yetkili bir haham makamına danışmak tavsiye edilebilir.¹⁵

ORGAN BAĞIŞI VE NAKİL İŞLEMLERİNDE HİNDUİZM

Hinduizm, kurucusu ve evrensel otoritesi olmayan, ruhun göçüne ve reenkarnasyona inanılan bir dindir. Önemli ilkesi, acı çekenlere yardım etmektir.¹⁶ Ölü bedeninin fiziksel bütünlüğü, ruhun reenkarnasyonu için çok önemli görülmemektedir. "Bir insan yeni giysiler giyerken eskilerden vazgeçer. Ruh da benzer şekilde eski ve işe yaramaz olanlardan vazgeçerek yeni maddi bedenleri kabul eder." görüşü hâkimdir.¹⁷

Hint mitolojisinde, vücut bölümlerinin başkalarına fayda sağlamak için kullanılmasıyla ilgili raporlar mevcuttur. Hatta xenotransplantasyon, Hindu panteonunda en çok bilinen ve en çok ibadet edilen tanrılardan biri olan Ganesha'nın, bir fil başı ile resmedilmesi önemli örneklerdendir. Dünya Hindular Konseyinden Hasmukh Velji Shah şunları söyledi:

"Bir Hindu için önemli olan, yaşamı sürdüren şeyin dharma (doğru yaşam) olarak kabul edilmesi ve tanıtılmasıdır. Organ bağışı hayatımızın ayrılmaz bir parçasıdır."^{2,18}

Organları bağışlamak ve almak kişinin kendi üzerindedir. Ancak otopside çok gerekli olmadıkça sakınması gerekir. Ölüye saygısızlık olduğu düşüncesi ile izin verilmemektedir.¹⁶

ORGAN BAĞIŞI VE NAKİL İŞLEMLERİNDE SİHİZM

Sihizm, 15. yüzyılda Hindistan'da Guru Nanak Dev Ji (1469-1538) tarafından kurulan tek tanrılı bir dindir. Sih'ler ölümden sonraki hayata ve sürekli bir yeneden doğuş döngüsüne inanırlar. Ölü doğan bebekler

ve doğumdan sonraki birkaç gün içinde ölen bebekler dışında tüm Sih'ler yakılır.¹⁷ Birleşik Krallık'taki bir Sih topluluğu içinde yapılan bir anket, organ bağışına karşı genel olarak olumlu bir tutum sergiledikleri görülmüştür.¹⁸

ORGAN BAĞIŞI VE NAKİL İŞLEMLERİNDE BUDİZM

Budizm'de bir kişinin ölüm süreci, özenle ve saygıyla tedavi edilmesi gereken çok önemli bir zaman olarak görülürken, ölü bir beden fiziksel bütünlüğünü korumak önemli görülmez. Tibet'te yaşayan Budistlere göre "ruhsal bilinç" nefes durduktan sonra günlerce vücutta kalabilir.¹⁴ Sadece ayrılışı gerçek ölüm anı olarak görülür ve beden o zamana kadar rahatsız edilmemelidir. Bu süreçteki herhangi bir rahatsızlık kişinin bir sonraki yeniden doğuşunu olumsuz etkileyebilir.^{2,17} Ancak bu görüş maalesef ki organ naklini destekler nitelikte değildir. Çünkü beyin ölümü sonrası, organlar işlevini kaybetmeden hızla nakil için hazırlanmak gerekir. Bu tutum, Budizm'in başka bir temel ilkesi olan cömertlik ile çelişmektedir. Bu ikilemde Budist bilginler farklı sonuçlara varıyorlar. Bazıları az ya da çok ölü bağışına tamamen karşı çıkarken, diğerleri bunu bireysel karara bırakıyor.¹⁹ Organ naklinin Budist hukukuna uyduğunu kanıtlamak için organ bağışının, içten gelen bir sevgi olduğunu ileri sürerler. Hatta kişinin iyi bir karma topladığı konusunda hem fikirlerdir.

ORGAN BAĞIŞI VE NAKİL İŞLEMLERİNDE KONFÜÇYÜŞÇÜLÜK

Çinli filozof Konfüçyüs'ün (MÖ 551-478) öğretilerinden kurulan bir Çin felsefi ve yarı-dini sistemdir. Çocuklara dindarlık öğretmek, Konfüçyüşçülüğün kilit bir ilkesi olan "insanlık" temeli olarak görülür. Çocuklar, küçükken anne babaya itaat etmeli, yaşlandıklarında onlara özenle hizmet etmeli, onları saygıyla gömmeli ve sonra onlara ibadet etmelidir.² Konfüçyüşü öğretti, kişinin eksiksiz bir bedenle doğduğunu ve bir tür evlada dindarlığı olarak aynı şekilde sona ermesi gerektiğini savunur:

Vücut, saç ve cilt anne babadan hediyedir, kimşenin onlara zarar vermesine izin vermeyin.²⁰

Bu düşünce çizgisi, organ bağışının temelde anne babaya saygısızlık olduğu anlamına gelir ve hoş karşılanmaz. Hong Kong'daki tıp öğrencileri arasında

yapılan çağdaş bir çalışma, bu endişelerin hâlâ çok yaygın olduğunu doğrular.^{19,20} Kore'de yapılan bir başka çalışmada, Konfüçyüşçü inançların organ bağışına engel olduğuna dair daha fazla kanıt sağladı.¹ Geleneksel konfüçyüs ilkeleri organ bağışını tamamen dışlıyor gibi görünse de modern Konfüçyüşçü bilim adamları farklı görüşler benimsemişlerdir.

"İnsanlık adamı, kendini sürdürmek isteyen, başkalarını ayakta tutan kişidir." gibi birçok yazıt vardır. Konfüçyüşçülükte "İnsanlık" ve doğruluğun, cesedin bütünlüğünü korumaktan daha değerli olduğuna inanılır ve bu nedenle organ bağışını onaylarlar.^{2,20}

ORGAN BAĞIŞI VE NAKİL İŞLEMLERİNDE ŞİNTÖİZM

Şinto bir din midir? Hâlâ tartışılmaktadır. Eğer bir din ise insanın "saflık"tan yaratıldığına inanılır. Ölümden sonra beden saflığı kaybeder, tehlikeli ve daha güçlüdür.^{2,9,10} Ölü bir bedene müdahale etmek kötü şans getirir. İnsan bedeni beyin ölümü sonrası, saflığını korumaktadır. Ancak vücuttaki tüm fonksiyonlar kaybolup tam bir ölüm sonrası yapılan müdahale, ölen kişi ile yaşlı kişi arasındaki ilişkiyi zedeleyebileceği endişesi de vardır. Şinto dinine mensup olan kişilerin de organ nakline bakış açısı birçok dinde olduğu gibi ikiye bölünmüştür. Kimi bunun saygısızlık olduğunu savunurken, kimi ise saygısızlığın nakil sonrası tam beden ölümü ile başladığını savunur.¹⁰

Japonya'da yapılan bir kalp nakli, erken yapıldığı gerekçesi ile eleştirilere maruz kaldı. Yakın zamana kadar mevzuat, ölenlerin bağışlanmasını yasaklıyordu. Bu nedenle ihtiyacı olan hastalar sıklıkla yurt dışına çıkıyordu. Yasa 1997 yılında merhum donörlerden resmî organ nakline izin verecek şekilde değişti. Bununla birlikte bugün bile Japonya'da ölen donörlerden transplantasyon sıklıkla yapılmamaktadır ve yapılan tüm böbrek transplantlarının %90'ı canlı donörlerdendir.² Organ bağış kartı taşıyan Japonların yüzdesi ve ölen bağış oranı dünyadaki en düşük oranlardan biridir. 2010 yılının ilk 6 ayında, ülkede ölen 46 donörden sadece 95 nakil gerçekleştirilmiştir.¹⁹ Bu bağlamda Şinto dinî, canlıdan yapılan nakili desteklerken, beyin ölümü ile gerçekleşen nakilleri desteklememektedir.

ORGAN BAĞIŞI VE NAKİL İŞLEMLERİNDE TAOCULUK

Taoizm, Doğu Asya'yı 2 bin yıldan fazla bir süredir etkileyen çeşitli felsefi ve dinî gelenekleri ifade eder. Tao, "yaşamın yolu" olarak tercüme edilir, ancak aynı zamanda daha soyut başka anlamlar da taşır. Teoloji, doğallığı, canlılığı, barışı ve hareketliliği vurgular. Bir diğer bakış açısı ise doğanın akışına karşı harekete geçmemeyi ifade eder.^{2,19} Bu durumda organ bağıışı, doğal süreci değiştirmeye yönelik bir girişim olarak görülebilir.

Bununla birlikte modern Taocu bilginler, vücudun kendisinin yalnızca yaşamın daha önemli bölümlerine bir sığınak olduğunu vurguladılar. Bu nedenle bedeni değiştirme girişimlerinin yaşamın özünü gerçekten etkileyemeyeceğine ve organ bağıışını onaylayacaklarına inanırlar. Bunu söylerken Laotze'den de alıntı yapıyorlar. "Yetersiz olanı doldurmak için gereksiz olanı bırakın."² Yani Taoculuk da ikilemde kalan dinlerdendir.

SONUÇ

Din ve organ bağıışı arasındaki bağıının, organ naklini olumlu yönde etkilemesi gerektiği ortadadır. Ancak "din" kavramının anlaşılması için her bireyin kendi dinini iyi biliyor olması gerekmektedir. Din eğitimi, çoğunlukla din kitaplarında değil, halk arası sohbetlerde tamamlanmaya çalışılmaktadır. Her toplum kendi dinini yeteri kadar tanıması olsa idi bugün dünya

bu sorunla karşılaşmış olmazdı. Bu sorunu çözüme kavuşturmak bizim elimizdedir. Din'e korkmadan bakmak gerekir. Onun arkasına saklanmadan cesurca hamleler yapmak gerekir. Bunun öncülüğünü başta din adamları olmak üzere tüm sağlık çalışanları üstlenmelidir. Dinî kaygıların eksik bilgilerden kaynaklandığı tüm vaazlarda dile getirilmelidir. Dünya Sağlık Örgütü'nün öncülünde "Organ Bağıış Kartları"nın destekleyici çalışmalar yapılabilir. Bunları uluslararası bir zemin üzerine oturtup, ortak küresel sorun olarak değerlendirmek gerekmektedir. Koronavirüs hastalığı-2019 için kurulan ortak platformlar, organ bağıışı ve nakli içinde kurulmalıdır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma tamamen yazarın kendi eseri olup başka hiçbir yazar katkısı alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Çevik C, Özyürek P. Organ Nakli Hemşireliği. 1. Baskı. Ankara: Nobel Tıp; 2017.
2. Oliver M, Woywodt A, Ahmed A, Saif I. Organ donation, transplantation and religion. *Nephrol Dial Transplant*. 2011;26(2):437-44. [Crossref] [PubMed]
3. Karaman F. Organ nakli ve dini boyutu üzerine bir değerlendirme [An evaluation on organ transplantation and religious dimension]. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Derg*. 2019;10(1):9-33. [Link]
4. Karaman F. Tenkihu'l kalam fi akadi ehli'l-islam kalam ilmüne giriş. İslami İnanç Değerleri ve Çağdaş Dini Akımlar. 1. Baskı. İstanbul: Çelik Yayınevi; 2015. p.354-73.
5. Zühreli V. Tefsir'ul Münir. 15 Cilt. 5. Baskı. İstanbul: Risale Yayınevi; 2017.
6. Özbolat A. "Organlarımla Dirilmek İstiyorum." *Organ Bağıışının Dini-Toplumsal Arka planı* ["I Want To Be Resurrected With My Organs." *Organ Donation Religious-Social Background*]. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Derg. 2017;17(1):61-87. [Crossref]
7. Öztürk H, Şaylıgil Ö. Organ ve doku nakli yasaasının yarar etiği içerisindeki geçerlilik-uygunluk ve inanma faydaları açısından değerlendirilmesi [An evaluation on organ and tissue transplantation code according to commonly used concept of utilitarianism, utility of appropriateness, utility of validity and utility of belief: review]. *Türkiye Klin J Med Ethics-Law Hist*. 2015;23(3):103-19. [Crossref]
8. Çetin M. Organ nakli konusunda istidial edilen hadisler ve değerlendirilmesi [Hadiths deduced on organ transplantation and its evaluation]. *Tevilat Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Derg*. 2021;2(2):209-38. [Crossref]
9. Zagal AR, Abraham SP. Ethical aspects of organ transplantation: role and implications for nurses. *International Journals Sci Res Methodol*. 2021;19(1):113-23. [Link]

10. Veatch RM, Ross LF. *Transplantation Ethics*. 2nd ed. Washington, DC: Georgetown University Press; 2015.
11. Christian science. Lecture Webinars FAQs. Christian science Website. [Access Date: May 2022]. [\[Link\]](#)
12. Wakefield CE, Reid J, Homewood J. Religious and ethnic influences on willingness to donate organs and donor behavior: an Australian perspective. *Prog Transplant*. 2011;21(2):161-18. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
13. Donno F, Ferorelli D, Corradi S, Marrone M, Solarino B, Dell'Erba A. The Jehovah's witnesses' refusal for blood transfusions: new Italian legislation and transplant medicine between ethics and rights. *J Leg Ethical Regul Issues*. 2021;6(24):1-7. [\[Link\]](#)
14. Tanrıverdi G. *Farklı Dinler ve Hemşirelik Yaklaşımları*. 1. Baskı. Ankara: Nobel Tıp Kitabevi; 2019.
15. Shatz D. *Samuel Lebens*. *The Principles of Judaism*. *J Anal Theol*. 2022;10:723-9. [\[Crossref\]](#)
16. Lakhan SE. Hinduism: life and death. *BMJ*. 2008;0809310. [\[Crossref\]](#)
17. Kute V, Ramesh V, Shroff S, Guleria S, Prakash J. Deceased-donor organ transplantation in India: current status, challenges, and solutions. *Exp Clin Transplant*. 2020;18(Suppl 2):31-42. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
18. Johal J, Bains H, Churchward D, Brand S, Malik S. Quantitative study of the beliefs and attitudes toward organ donation and the opt-out system among the sikh community in the United Kingdom. *Transplant Proc*. 2018;50(10):2939-45. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
19. Abdeldayem H, El-Kased AF, Elshaarawy A, Hammad ES, Al-Haddad O, Sobhi G, et al. Religious concepts in organ transplantation. In: Abdeldayem H, ed. *Frontiers in Transplantation*. Egypt: IntechOpen E-Book; 2016. p.210-310. [\[Crossref\]](#)
20. Tai MC. An Asian perspective on organ transplantation. *Wien Med Wochenschr*. 2009;159(17-18):452-6. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)